

**EPISCOPUL IULIU HOSSU, BISERICA GRECO-CATOLICĂ ȘI
IMPACTUL INSTAURĂRII REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA
ASUPRA ACESTORA**

Florin GATEA

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

În acest studiu sunt: identificate cauzele lichidării cultului greco-catolic din România prin prisma politicii antireligioase promovate de regimul comunist; analizate primele acțiuni ale PCR cu caracter represiv; caracterizate tacticile, metodele și acțiunile comuniste de lichidare a Bisericii Greco-Catolice; reflectate circumstanțele de denunțare a Concordatului și aplicare a legilor cu caracter antireligios; analizate impactul politicii comuniste antireligioase și situația juridică a eparhiilor unite după 1 decembrie 1948; este evidențiată activitatea pastorală și politică a Episcopului Cardinal – Iuliu Hossu, fiind reflectate și analizate evenimentele ce țin de suprimarea și exterminarea Ierarhiei Bisericii Greco-Catolice din România.

Cuvinte-cheie: *Biserica Unită, Nunțiatuara Apostolică, Sf. Scaun, Dieceză, Concordat, Episcop, Arhiepiscop, culte, sovietizare, ateism.*

**BISHOP IULIU HOSSU, THE GREEK-CATHOLIC CHURCH AND THE IMPACT OF
ESTABLISHMENT OF THE COMMUNIST POLICY IN ROMANIA ON THEM**

This study identifies the liquidation causes of the Greek-Catholic Church of Romania through the antireligious policy promoted by the communist regime, considering first PCR repressive actions, characterizing tactics, methods and communist actions of liquidation of the Greek Catholic Church. It reflects the circumstances of denunciation of the Concordat and enforcement of anti-religious character; it examines the impact of communist antireligious policy and the judicial situation of the united eparchies after December 1, 1948; It shows pastoral and political activity of Cardinal Bishop - Iuliu Hossu; It also reflects and analyzes events related to the suppression and extermination of the Greek Catholic Church Hierarchy in Romania.

Keywords: *United Church, Apostolic Nunciature, Diocese, Concordat, Bishop, Archbishop, Cults, Sovietization, Atheism.*

Primul Cardinal român, Episcopul Iuliu Hossu, s-a născut în Milașul Mare, județul Bistrița - Năsăud (pe atunci județul Cluj), la 31 ianuarie 1885. După ce a făcut studiile secundare la Blaj, a studiat la Roma timp de șase ani la Collegio Urbano di Propaganda Fide. A obținut un titlu în teologie și filosofie. După reîntoarcerea sa în țară, a predat la Seminarul din Lugoj, apoi a fost angajat în administrația episcopală și, în cele din urmă, numit secretar episcopal. La 21 aprilie 1917 a fost ales Episcop de Gherla. A creat un seminar modern la Cluj și două școli normale la Gherla [1]. Iuliu Hossu este considerat, și pe bună dreptate, unul dintre cei mai mari apărători ai poporului său.

Noua ordine mondială, stabilită după Primul Război Mondial în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, acordă popoarelor dreptul la autodeterminare și formarea statelor naționale. Prin urmare, românii din Transilvania, Banat și Ungaria își formează organe politice proprii, așteptând momentul prielnic înfăptuirii unirii politice cu Țara-Mamă, România. Astfel, Iuliu Hossu, Episcop de Gherla, părintele sufletesc al celor aproape 600.000 de români greco-catolici, se angajează cu toate puterile în iureșul luptei politice pentru împlinirea acestui ideal. La 1 Decembrie 1918 participă la Marea Adunare Națională de la Alba - Iulia, unde, din încredințarea Marelui Sfat al Națiunii, dă citire Declarației de Unire. În acest moment istoric pentru țară și neam, cei doi ierarhi: Episcopul ortodox de Caransebeș – Miron Cristea și viitor Patriarh, și Episcopul Iuliu Hossu s-au îmbrățișat în fața mulțimii entuziasmate. Cu această ocazie Iuliu Hossu a spus: „Pe cum ne vedeți aici îmbrățișați frățeste, așa să rămână îmbrățișați pe veci toți frații români” [11, p.189]. În ziua următoare, Iuliu Hossu este ales în delegația celor patru membrii, doi greco-catolici (Iuliu Hossu, Alexandru Vaida - Voievod) și doi ortodocși (Miron Cristea și Vasile Goldiș), pentru a prezenta la București, Regelui Ferdinand, hotărârile Adunării Naționale.

Anii ce urmează îl caracterizează pe marele ierarh ca luptător pentru consolidarea unității naționale, atât prin scrisori circulare trimise clerului și poporului, cât și în calitate de senator de drept al României întregite.

Activitatea sa parlamentară este apreciată ca fiind nepărtinitoare la divergențele dintre partidele politice, care, de fapt, duceau la slăbirea unității naționale. Episcopul Iuliu Hossu, în calitate de deputat, este preocupat de problemele vitale ale țării, precum întărirea unității naționale, apărarea integrității teritoriale, apărarea drepturilor și libertăților Bisericii Române Unite. Dintre numeroasele sale intervenții în Senat, o amintim pe cea din 24 mai 1929, în care, răspunzând declarației de protest a Mitropolitului ortodox Nicolae Bălan, arăta că încheierea Concordatului cu Sfântul Scaun este în armonie cu Constituția României și invită senatorii la votarea lui. O zi mai târziu, pe 25 mai 1929, Concordatul a fost ratificat cu 93 de voturi pentru și 9 împotriva, întreaga presă comentând și aplaudând discursul Episcopului Iuliu Hossu [11, p.105].

Concordatul încheiat cu Sfântul Scaun în 1929 prevedea, pentru Provincia Mitropolitană de Alba - Iulia și Făgăraș, o Mitropolie la Blaj și patru Episcopii sufragane: Oradea, Lugoj, Gherla și o nouă Eparhie în nord, cu sediul într-o localitate ce va fi desemnată de comun acord de Guvernul României și Sfântul Scaun Apostolic. Prevederile Concordatului s-au aplicat în 1930 prin bula Sollemni Conventione dată de Papa Pius al XI-lea. Prin noua arondare Episcopia de Gherla pierde 215 parohii, primind în schimb de la Arhieparchie 150 de parohii, iar scaunul episcopal este transferat la Cluj, în Biserica Schimbarea la Față, donație papală din 1924, acum ridicată la rangul de Catedrală [11, p.105].

Însuflit de ideea că omul devine mai bun prin educație, Episcopul Iuliu Hossu și-a fixat, în viața sa de păstor și arhiereu, nobilul țel de a menține, de a înzestra și a înființa instituții de învățământ și cultură. Preocuparea sa pentru dezvoltarea învățământului de toate gradele a fost permanentă și s-a concretizat în numeroase realizări. Printre acestea, un loc de frunte îl ocupă Academia Teologică și Seminarul. Înființată de întâiul Episcop de Gherla, Ioan Alexi (1856 -1863), la 1858, a fost mutată în 1931 la Cluj de Episcopul Iuliu Hossu. Cu suma de 1.800.000 de lei, primită de la Sfântul Scaun, a modernizat, în vara anului 1931, o parte din clădirile primite prin „Donația Papală”, iar în vara anului 1933, obținând noi fonduri, a modernizat și cealaltă parte. Monumentala clădire a Academiei Teologice, terminată la 10 decembrie 1934, este astăzi una dintre cele mai frumoase realizări arhitectonice din orașul Cluj-Napoca. Pe lângă dotarea materială necesară, Episcopul s-a îngrijit să asigure Academia Teologică cu personal didactic corespunzător. Dacă la început corpul profesoral era improvizat din canonicii Capitlului eparhial, cu timpul catedrele au fost ocupate de profesori de teologie formați în universități catolice apusene, precum cea din Paris, Strasbourg, Roma, Viena etc.

Pe lângă Academia Teologică, Episcopul Iuliu Hossu a modernizat sau a înființat Școala Normală de Învățători din Gherla, Școala Normală Eparhială de Fete din Gherla, Liceul de Băieți „Inocenție Micu - Klein” din Cluj, Școala Normală și Urbană de Gospodărie „Sfânta Tereza” din Cluj, Liceul de Fete „Maica Domnului” din Cluj, Gimnaziul „Maica Domnului” din Jucul de Jos, Școala Primară „Maica Domnului” din Cluj, Școala Primară „Maica Domnului” din Jucul de Jos, Grădinița de copii „Maica Domnului” din Cluj. Toate aceste școli confesionale au funcționat până la sfârșitul anului școlar 1947 - 1948, fiind desființate prin Legea învățământului din 1948, iar localurile etatizate prin aceeași lege. Academia Teologică și Seminarul și-au încheiat de asemenea activitatea în 1948, odată cu desființarea Bisericii Greco-Catolice [11, p.105].

Activitatea Episcopului Iuliu Hossu pe tărâm național și cultural este completată de activitățile pastorale. Viața lui nu poate fi prezentată altfel decât în mijlocul „turmei cuvântătoare” ce i-a fost încredințată spre păstorire. Pentru a intensifica, a îmbogăți și a întări viața creștină în sufletele din întinsa lui eparhie, tânărul episcop se va folosi de vizitele canonice. Primele vizite canonice le-a anunțat la 14 iunie 1920 și le-a încheiat pe 3 octombrie 1926. În perioada 22 iulie 1931 – 14 septembrie 1934, Iuliu Hossu realizează vizite canonice pentru parohiile venite prin noua arondare din 1930. Ziarul „Curierul creștin” scria despre vizitele sale canonice: „Iuliu Hossu în această perioadă a vizitat 746 de comunități, parohii și filii, în multe dintre ele sfințind noi biserici. În 572 de zile a făcut 147 de vizite canonice și a parcurs 989 de parohii, filii și mănăstiri” [11, p.105]. În anul 1938 numărul vizitațiilor canonice se ridica la peste 1200, așa încât pe drept cuvânt a fost numit „Episcopul vizitațiilor canonice”. În predica rostită în Catedrala „Schimbarea la Față”, la Liturgia arhierescă din 21 noiembrie 1942, cu prilejul jubileului de 25 de ani de episcopat, referindu-se la vizitațiile canonice făcute, episcopul a spus: „Căările bătătorite de mine, pe care le numesc căări scumpe sufletului meu, le-am oferit Domnului. Aici, în fața voastră a tuturor, mulțumesc împreună cu voi Bunului și înduratu-lui Dumnezeu pentru darul ce mi-a dat mie. Tot ce are omul e de la Domnul” [2]. Vizitele canonice au fost strategia apostolică a Episcopului Iuliu Hossu. Prin ele a ajuns în cel mai îndepărtat și inaccesibil cătun al Eparhiei, împins de dorința de a cunoaște totul, de a vedea totul, de a înțelege mai bine atât bucuriile, cât și durerile membrilor comunității.

Episcopului Iuliu Hossu i se datorează și reînvierea practicii pelerinajelor la mănăstirile de pe întinsul Eparhiei. Începând cu 1921, an de an a participat și a condus pelerinaje: cu ocazia Sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel la Mănăstirea Bixad, de Sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului la Nicula, de Sărbătoarea Nașterii Maicii Domnului la Moisei, de Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci – pelerinajul la Mănăstirea Cășeiu-lui. Trecând, în 1930, Bixadul și Moiseiul la Eparhia Maramureșului, Eparhiei de Cluj-Gherla i-au revenit Mănăstirea Lupșa din Munții Apuseni, cu pelerinaj la 8 septembrie și Mănăstirea Stamba, județul Sălaj, cu pelerinaj la 20 iulie – Sărbătoarea Sfântului Proroc Ilie. După așezarea călugărilor bazilieni la Mănăstirea Calvaria din Cluj-Mănăstur, în anul 1947 a inaugurat un pelerinaj de Sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel [17, p.105].

Astfel, în perioada de „domiciliu obligatoriu la Mănăstirea ortodoxă Căldărușani”, când Iuliu Hossu redactează o parte din Memorii, cu multă pietate scrie despre pelerinajul realizat la Mănăstirea Nicula: „Am ajuns pe calea scumpă sufletului meu la Nicula, la sufleteasca îmbrățișare cu zecile de mii în toți anii fără excepție, pe orice vreme și în orice împrejurări, care s-au schimbat și au adus mari schimbări, trecând peste noi și un al doilea război mondial ... Dar, însetați de lumină, de pace și de viață, au alergat din toate părțile, din mari depărtări, bunii și scumpii credincioși, învingând toate greutățile, cu zecile de mii totdeauna, an de an, iar în acest an (1948) ca niciodată, atingând până la vreo 50.000 ... Cu suflet peste măsură mângâiat, le-am vestit la sfânta liturghie cuvântul Domnului, cerșindu-le harul preasfânt de tot binele pentru ei și pentru toți scumpii lor de acasă, care cu drag îi așteaptă de la Nicula, încărcăți de mângâiere” [11, p. 106].

De a merge în pelerinaj la Nicula n-au reușit să-l oprească nici detenția în vila patriarhală de la Dragosla-vele, nici închisoarea din Sighetul Marmăției, nici domiciliul obligatoriu de la Căldărușani. Iată un alt frag-ment din Memorii, în care Episcopul descrie pelerinajul său sufletească anual la Nicula: „M-aș fi cugetat doară să peregrinăm sufletește mereu la Nicula și dacă trupul nostru nu poate fi acolo, precum de fapt o fac din mila Domnului totdeauna la Sfânta Mărie Mare, și apoi de nenumărate ori, căci neîntrerupt cutreier din sat în sat toată eparhia. Eu merg mereu acolo, urc dealul împreună cu bunii credincioși, cu cerșetorii de la marginea drumului, cu toți cerșetorii cei mulți cerșind cele sufletești mângâieri de la Maica milelor; mă arunc cu gândul de atâtea ori, de nenumărate ori în brațele lor, care pe vremuri îmi smulgeau brațele în dreapta și în stânga cerând binecuvântarea de la mine, nevrednicul rob al Domnului, binecuvântarea Domnului pe care din a Lui încredințare o purtam; o dăruiam și o revărsam cu toată inima fericită, de la Domnul și Maica Domnului Isus. Tot așa o fac și azi de aici, de aici când scriu în grabă aceste șire, încredințând slabelor cuvinte comoara scumpă și sfântă a binecuvântării Domnului și a Maicii Preacurate să rămână prin a Domnului putere, binecuvântare vie, și atunci când mâna care o scrie nu va mai trăi în această viață, dar din mila Domnului și cu a sa dumnezeiască atotputernicie va rodi în sufletele voastre, care veți mai trăi în această viață atunci, dar va rodi în sufletele copiilor și ale copiilor și copiilor voștri; plinește, Doamne, îndurate Doamne, binecuvântă pe poporul Tău cu pace. Maică Preacurată, ocrotește și păzește-i în dragostea Ta de Mamă” [11, p.107].

La 30 august 1940, Dictatul de la Viena a repartizat Ungariei horthyste partea de nord a Transilvaniei cu o populație de 2.603.589 de locuitori, dintre care 1.304.898 de români, 968.371 maghiari, iar restul sași, ruteni și evrei. Dintre români, majoritatea – peste un milion – erau greco-catolici, grupați în trei episcopii: de Cluj-Gherla, de Oradea și de Maramureș. În virtutea circumstanțelor create, Episcopul de Oradea, Valeriu Traian Frențiu, aflându-se în momentul intrării trupelor de ocupație la Beiuș, n-a mai primit permisiunea de a se re-întoarce la Oradea, iar vicarul general, Episcopul Ioan Suciu, consacrat abia la 22 iulie 1940, nu a fost recunoscut de oficialitățile maghiare. Pe de altă parte, Episcopul de Maramureș, Alexandru Rusu, numit în 1930 la o eparhie nou-înființată, era mai mult tolerat. Astfel, sub aspect canonic, conducător spiritual necontestat al românilor devine Episcopul Iuliu Hossu, numit de Sfântul Scaun și administrator apostolic al Eparhiei de Oradea [11, p.108].

Imediat după ce a aflat hotărârea Dictatului, el anunță printr-o circulară clerul și credincioșii că rămâne la Cluj și nu se refugiază în țară: „Noi ducem înainte lucrarea în slujba sufletelor nouă încredințate, în mijlocul vostru, cu toată puterea sufletului nostru și cu toată dragostea inimii noastre” [13, p.109]. Încă de la începutul ocupației, Episcopul s-a solidarizat cu durerile celor căzuți sub teroarea horthystă. Poziția civică și patriotică a Episcopului Iuliu Hossu este caracterizată de protestele curajoase împotriva crimelor săvârșite de ocupanți, a terorizării preoților și intelectualilor români. Curajoasă este și adresarea Episcopului Iuliu Hossu către Regentul Horthy, aflat în Cluj la 15 septembrie 1940, în care menționează: „Vă vorbesc în numele a peste un milion de credincioși români uniți cu Roma și că aceștia trăiesc aici, pe aceste pământuri, în Ardealul atât de

drag nouă deopotrivă. Vom împlini misiunea noastră pe pământul Ardealului, unde strămoșii noștri își dorm în pace somnul lor de veci, pentru ca să ne fie izvor de binecuvântată pace și punte de împăcare a celor două națiuni, avizate reciproc la înțelegere, în mijlocul cataclismului mondial, pe aceste plaiuri binecuvântate ale Europei sfâșiate” [16, p.110].

Elocventă în acest context este discuția dintre Mitropolitul ortodox Nicolae Bălan de la Sibiu, Episcopul ortodox Nicolae Colan de la Cluj și Episcopul Iuliu Hossu. Astfel, la întrebarea Mitropolitului dacă episcopul se va refugia în Țară, Iuliu Hossu a răspuns mirat: „Poporul pleacă? Pleacă administrația și funcționarii, pleacă cei interesați. Eu rămân aici cu poporul meu să-i împărtășesc soarta” [14, p.33-34].

Așa a început o colaborare strânsă și rodnică între cele două Biserici-surori pentru cauza românilor. Participa fiecare la bucuriile celuilalt, la aniversări, la serbări, la conferințe, iar preoții celor două confesiuni au început să se împrietenească. Cu ocazia celebrării jubileului de 25 de ani de episcopat, la 21 noiembrie 1942, după felicitările Capitlului catedral, prezentate de canonicul prepozit George Vidican, a luat cuvântul Episcopul ortodox al Clujului, Nicolae Colan (1936 - 1957): „Îngăduiește-mi, Preasfinția Ta, să-mi iau și eu partea de bucurie și să-mi arăt aici întreaga admirație pentru vrednicia cu care 25 de ani ai povățuit nația românească de lege unită în aceste părți, în numele lui Isus Hristos, în numele iubirii de frate. Iată cuvântul meu de bună urare: «Eu ți-s frate, tu-mi ești frate, În noi doi un suflet bate». Dumnezeu să te aibă în Sfânta Sa pază”. Apoi cei doi arhieri s-au îmbrățișat frățeste [11, p.111].

Între 18 și 21 septembrie 1943, Episcopul Iuliu Hossu a vizitat concentrații și răniții români din Budapesta. Primul popas îl face la Spitalul Militar Central. În secția de la parter, medicul îi prezintă mai mulți tineri români mutilați de război: mâini și picioare amputate, maxilare sfărâmate, unul sau ambii ochi distruși, abdomenul străpuns sau sfârtecat de schije. Ce depozit uriaș de suferințe această secție din spital! Episcopul compătinea, încuraja și binecuvânta. Răniții își manifestau recunoștința pentru binecuvântarea arhierescă, pentru cuvintele de îmbărbătare, pentru ajutorul bănesc și pentru cruciulițele și iconițele dăruite. Mulți dintre ei, plini de căldură, îi povesteau arhierelui că în copilăria lor au participat la solemnele sale vizite canonice și se îngheșuiau să-i înmâneze buchete de flori și să-i sărute sfințita dreaptă. Pe fiecare dintre ei îl asculta cu răbdare și se interesa de împrejurările în care a fost rănit, de locul unde schije au atentat la viața lor, ciopârțindu-le trupurile tinere.

După încordarea psihică și efortul fizic de la Spitalul Militar Central, în ziua următoare a vizitat diferite uzine, fabrici și șantiere, unde erau concentrați mii de români constituiți în companii de muncă. Prima vizită a făcut-o la uzinele de armament de la Csepel. În cuvântarea de la Te-Deum le-a vorbit despre Taina Crucii: „Acum 29 de ani, ca preot militar, mângâiam pe părinții și bunicii voștri ... Totuși, Calea Crucii, plină de chinuri și dureri nedrepte, a semănat nemurire și viață, așa cum cântăm Crucii Tale, ne închinăm, Cristoase, și Sfântă Învierea Ta o lăudăm și o mărim! Am adus în sufletul meu pe scumpii voștri de acasă și în acest suflet se îmbrățișează cu voi și prin mine vorbesc cu voi. Fruntea sus, mințile treze, inimile curate, cu încredere în Domnul, pășiți pe calea vieții, pe care s-o închinați Domnului” [12, p.112]. La fiecare dintre fabricile vizitate, Episcopul a oficiat în curte la un altar improvizat un Te-Deum, iar prin cuvântul cald i-a încurajat, i-a însuflețit și le-a întărit speranța.

La 30 octombrie, în timpul vizitelor canonice în Budacu Român, asupra Episcopului Iuliu Hossu a fost săvârșit un atentat. Reîntors în țară, și-a reluat programul de vizite canonice. Întorcându-se cu trăsura de la biserică la casa parohială, pe înserat, un honved a tras două focuri de revolver asupra lui, dar gloanțele, din fericire, au trecut pe la spatele Episcopului. Câteva luni mai târziu, la Cluj, tineretul horthyst a devastat de două ori Reședința Episcopală și de trei ori Academia Teologică. Aceste atacuri au culminat la 3 martie 1944, când porțile Academiei au fost sfărâmate, iar studenții teologi și profesorii – maltratați. A doua zi, 4 martie, pe când Episcopul se întorcea de la Academie, unde a cercetat victimele și a constatat daunele, în fața Catedralei a fost întâmpinat de un grup de tineri horthyști, fiind insultat și scuipat în față [11, p.113]. Pentru a pune capăt acestor acte de vandalism și maltratare a populației românești, Episcopul Iuliu Hossu se adresează Papei Pius al XII-lea, rugându-l să intervină la episcopatul maghiar, pentru ca acesta să ceară Guvernului horthyst încetarea actelor de vandalism.

Odată cu ieșirea României din Axă, la 23 august 1944, Armata Română, sprijinită de Armata Roșie, a eliberat Transilvania de Nord. Eliberarea a adus însă cu sine instaurarea în România a regimului comunist. Ierarhia confesionalistă a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Mitropolitul Nicolae Bălan, a sesizat intențiile noului regim de a porni lupta împotriva Bisericii Greco-Catolice și au considerat-o un prilej pentru

înfăptuirea unirii între cele două Biserici. Ierarhii greco-catolici, în frunte cu Iuliu Hossu, nu erau împotriva unității spirituale a românilor, dar considerau unirea o problemă teologică ce trebuie soluționată prin discuții libere și sincere, iar nu sub presiunea unui regim politic străin de neam și de credință. În discursul rostit în Senat la 24 mai 1929, Episcopul Iuliu Hossu a spus: „Nu sunt două Biserici în lume care să fie atât de apropiate ca Bisericile noastre. De ce nu ne adunăm într-un congres ca să discutăm această apropiere?” [11, p.114]. Mulți ani mai târziu, scriindu-și memoriile în domiciliul obligatoriu de la Căldărușani, Ierarhul își va exprima cu fermitate aceeași poziție: „Am cerut atunci (*n. n.*, în discursul din Senat) și cel ce scrie aceste șire, și IPS Frențiu, episcopul de Oradea Mare ... să căutăm calea spre unirea în dreapta credință; știind cât suntem de aproape unii de alții, și convingi că, prin ajutorul lui Dumnezeu, în harul Lui preasfânt, vom afla calea adevărului, calea adevăratei credințe și vom ajunge la adevărata unire. Unirea o doream și o dorim și astăzi, unirea pe temeiul dragostei Mântuitorului Isus, care cu limbă de moarte, cum spune românul, a cerut de repetate ori la Cina cea de Taină: «Părinte Sfinte, să fie cu toții una, ca să creadă lumea că tu m-ai trimis în lume» (Ioan 17,21). Invitarea ce ni s-a făcut în ziua de 15 mai 1948 întru dragostea Domnului n-a fost întru sufletul Lui; ni s-a făcut după regretatele pelegrinări nu la Ierusalim, ci la Moscova, la sfat și plănuire cu patriarhul Alexei, ascultător și el al poruncii capului celor ce au vestit și vestesc în lume necredința în Dumnezeu, necredința în suflet și nemurirea lui, vrăjmaș declarat al tuturor celor ce cred în Dumnezeu în orice chip” [9, p.115]. Ierarhii greco-catolici, pe lângă faptul că vedeau unirea dintre cele două Biserici prin prismă teologică, o înțelegeau și o susțineau și ca o revenire la Biserica Catolică, de care Biserica Ortodoxă s-a rupt prin schisma de la 1054.

Desființarea, în 1946, a Bisericii Greco-Catolice din Ucraina prin integrarea credincioșilor în Biserica Ortodoxă Rusă a întărit speranțele ierarhiei confesionaliste a Bisericii Ortodoxe de a face același lucru și în România. De altfel, primul Guvern comunist, condus de Petru Groza, având modelul ucrainean, părea deja câștigat pentru cauză. La 19 iulie 1948 este publicat în Monitorul Oficial Decretul-Lege nr.151, prin care se denunță Concordatul cu Sfântul Scaun. Decretul din 4 august 1948, în art.40 prevede că „nici un cult religios și nici un reprezentant al unui cult nu vor putea întreține legături cu culte religioase, instituții sau persoane oficiale în afară de teritoriul țării, decât numai cu aprobarea Ministerului Cultelor și prin intermediul Ministerului de Externe”. Art.41 al aceluiași Decret prevede că „nici un cult din afară nu poate să exercite vreo jurisdicție asupra credincioșilor statului român”. Prin Decretul guvernamental publicat în Monitorul Oficial la 3 septembrie 1948 a fost depus Episcopul Ioan Suci, administratorul apostolic al Arhiepiscopiei de Alba - Iulia și Făgăraș, cu sediul la Blaj. La 18 septembrie au fost depuși Valeriu Traian Frențiu, Episcop de Oradea, Alexandru Rusu, Episcop de Maramureș, și Ioan Bălan, Episcop de Lugoj. Toți cei patru episcopi depuși nu și-au părăsit însă scaunele și au continuat să lucreze. În același timp, au fost suprimate salariile preoților greco-catolici. Au mai rămas în scaune și recunoscuți oficial Episcopul Iuliu Hossu și Episcopul Vasile Aftenie, Vicarul general al Bisericii Române Unite pentru Vechiul Regat, cu sediul la București. Acești doi episcopi au mai fost lăsați în funcții, în așteptarea ca cel puțin unul dintre ei să fie convins să treacă la Biserica Ortodoxă.

La 10 august 1948, Episcopul Iuliu Hossu a fost vizitat de Episcopul Nicolae Colan, reîntors de la Sinodul panortodox de la Moscova din luna martie, unde a avut o intervenție cu titlul „Agresiunea papală în România în ultimii cincizeci de ani”. Scopul acestei vizite consta în convingerea de convertire a greco-catolicilor la ortodoxism. Dialogul dintre cei doi este prezentat cu lux de amănunte chiar de către Episcopul Iuliu Hossu în Memoriile sale, care a răspuns dur și categoric: „Preasfințite, ești episcop, suntem episcopi, credința noastră este viața noastră, așa că nici nu poate fi vorbă de conversație pe această temă; cuvântul meu și al tuturor fraților mei episcopi este acesta: credința noastră este viața noastră” [11, p.116]. Răspunsul lui Iuliu Hossu este unul ferm, care denotă credință, fidelitate, curaj și verticalitate.

Propuneri ademenitoare de a trece la Biserica Ortodoxă i s-au făcut Episcopului Iuliu Hossu și din partea Guvernului comunist. La 20 septembrie 1948, aflându-se în București la Ministerul Cultelor, pentru a cere evacuarea clădirii Academiei Teologice, ministrul Stanciu Stoian a încercat să-l atragă în colaborarea cu noul regim. Iată cum prezintă această întrevedere Episcopul însuși: „Prezint cererea pentru evacuarea Academiei de Teologie; după ce-mi spune că va interveni, trece la altceva, pentru care se pare că a insistat să mă prezint personal; îmi arată ce rol mare și frumos aș putea avea în aceste zile istorice. Deși cuvântul și gândul dânsului m-a izbit dureros la început, n-am răspuns, ca și când n-aș fi înțeles la ce țintește și, continuând în același sens, i-am răspuns: «Domnule ministru: credința noastră este viața noastră»” [11, p.117].

O zi mai târziu, la 21 septembrie 1948, prezentând aceeași cerere la Prim-ministrul Petru Groza, i se propune explicit să treacă la Biserica Ortodoxă ca Mitropolit al Moldovei. Răspunsul Episcopului este unul tranșant. Acest episod de asemenea este reflectat în Memorii: „În 21 septembrie, audiența la Prim-ministru Groza, cu aceeași cerere; mi-a promis că va interveni; apoi mă întreabă: «Ce ți-a spus Stanciu Stoian?»; i-am spus că mi-a promis că va interveni la Instrucție; «și altceva, ce ți-a spus?»; eu răspund: «Numai aceasta»; nefăcându-mi o propunere deschisă, n-am aflat de bine să mă opresc la aluzia ce făcuse dl Stoian la «rolul mare» ce aş putea avea și nici n-am luat-o în forma aceasta, ci ca un cuvânt spus în convorbirea despre agitațiile ce se fac între credincioșii noștri, și chiar înțelegerea terorizării lor, așa cum i-am spus cu alt prilej pomenit mai înainte; atunci dl Prim-ministru îmi spune surâzând: «Vrei să fii mitropolit de Iași?»; surprins, n-am înțeles la ce face aluzie și i-am răspuns: «Acolo este Durkovits, el este romano-catolic»; «Ah, răspunde râzând Groza, nu așa!»; atunci am tresărit și din gestul dânsului am înțeles că vorbește despre mitropolia Iașilor ortodoxă, care era vacantă; atunci i-am răspuns: «Domnule Prim-ministru: credința noastră este viața noastră» [9, p.118].

După aceste încercări zadarnice de a convinge măcar un episcop greco-catolic să treacă la Biserica Ortodoxă, Guvernul a invitat, la 1 octombrie 1948, preoțimea greco-catolică la Cluj, pentru a discuta problema unirii celor două Biserici. În invitație se preciza că la discuții va lua parte și Episcopul Iuliu Hossu. În realitate, din 30 septembrie până în 3 octombrie 1948 Episcopul a fost consemnat la reședință. Aflând despre intențiile autorităților comuniste de a organiza o adunare a greco-catolicilor, în scopul convertirii la ortodoxism, Episcopul a trimis curieri în toate protopopiatele eparhiei cu mesajul de a nu participa la adunare, iar la 30 septembrie a dat o scrisoare circulară, prin care anunța pedeapsa cu excomunicarea celor care vor participa la acțiunile de convertire. Iată un fragment din această scrisoare: „Ni s-a adus la cunoștință că se vor aduna în orașul nostru de reședință, Cluj, la 1 octombrie a.c., unii preoți din sânul clerului Provinciei noastre Mitropolitane, în scopul de a proclama schisma cu lepădarea de Biserica noastră, cea Una, Sfântă, Catolică și Apostolică, păstorită de urmașii Sfântului Petru, și trecerea la Biserica Ortodoxă. Cu puterea care o dețin ca Episcop al locului, aplic pedeapsa excomunicării tuturor acelor care ar lua parte la pomenita adunare. Cei ce, din nefericire, vor fi participat la adunare vor fi declarați nominal excomunicați, cu un Decret al Nostru, care se va citi în toate bisericile acestei eparhii de Dumnezeu păzite, în prima duminică sau în duminica următoare după primirea Decretului Nostru” [11, p.119]. Cu toată opoziția și îndrumările Episcopului, adunarea a avut loc la data fixată, în sala de gimnastică a Liceului „George Barițiu” din Cluj.

Nu mult după adunarea de la Cluj, Episcopul Iuliu Hossu a plecat, împreună cu Episcopul romano-catolic de Alba - Iulia, Marton Aron, la București, pentru a face o ultimă încercare la Ministerul Cultelor cu Proiectul de Statut al Bisericii Catolice din România. La București, „Ierusalimul aspirațiilor noastre naționale”, cum l-a numit în cuvântarea de la recepția dată în cinstea delegației de la Alba - Iulia în 1918, în noaptea de 28 - 29 octombrie 1948 a fost arestat în locuința fratelui său, Ioan Hossu, și dus în beciurile Ministerului de Interne. Iată cum descrie Episcopul primele momente petrecute acolo: „Între glume de batjocură, au înregistrat ce era asupra mea și astfel am fost scos afară însoțit de un individ, pentru a coborî la celulă. Îndată după intrare, căzând zăvorul, m-am așezat în genunchi și, cu fruntea la pământ, am dat mărire Domnului Isus, care m-a învrednicit pe mine nevrednicul de această mare cinste a temniței pentru credință. Mărire Ție, Doamne, mărire Ție, am cântat și o cânt și azi când scriu aceste șire...” [6].

După o zi de detenție la Ministerul de Interne, ministrul Cultelor, Stanciu Stoian, considerându-l înspăimântat și dispus să colaboreze, l-a chemat pe Iuliu Hossu din nou în audiență. Probabil, ministrul credea că, după o noapte și o zi petrecută în arest, a rămas demoralizat. La început ministrul Cultelor vorbea de «rolul mare și frumos, în momentele istorice pe care le trăim». Se pare că pentru această nouă invitație episcopul a fost chemat și pregătit cu acest început de temniță, cu beciul Internelor și zuruitul ușilor de fier. Iuliu Hossu i-a răspuns invariabil: „...credința noastră este viața noastră. Ați intrat, domnule ministru, într-un domeniu pe care nu-l puteți stăpâni, unde fiecare credincios, fiecare bătrână neputincioasă, dar credincioasă, este o cetate de nebiruit, în care nu poate intra nimeni, decât Dumnezeu și acela căruia ea îi va deschide sufletul. Cu puterea nimeni nu pătrunde acolo; că vor fi notați în registre că au trecut la altă religie, aceasta se poate; dar că au trecut în suflet și s-au lepădat de credința lor, aceasta nu se poate obține cu puterea. ... Pe cât a fost de scurtă audiența cu prezentarea Statutului ieri, pe atât de lungă, peste măsură, a fost cea de azi, cu invitarea pentru care s-a pregătit în felul acesta. Dacă a nutrit nădejde că va fi urmată, s-a înșelat amarnic; pe mine m-a rănit cu propunerea că aş fi capabil de o astfel de infamie” [11, p.121-123].

După această nouă încercare zadarnică, la 8 noiembrie 1948 a fost publicat în Monitorul Oficial decretul prin care Episcopul Iuliu Hossu era destituit ca Episcop de Cluj-Gherla. A fost ultimul episcop greco-catolic destituit. Iuliu Hossu a fost arestat la 28 octombrie 1948, închis la Dragoslavele, Sighet, Curtea de Argeș și Căldărușani. Potrivit rapoartelor Vaticanului, o parte din detenție și-a petrecut-o pe teritoriul URSS, lucrând la portul minier de la Nicolaev.

Acțiunea de suprimare a Bisericii Române Unite prin revenirea clerului și a credincioșilor la Biserica Ortodoxă a derulat între lunile septembrie și decembrie ale anului 1948. Planul elaborat de autorități și susținut de ierarhii ortodocși avea la bază scenariul aplicat cu succes doi ani mai devreme în Ucraina Occidentală. Strategia guvernului s-a desfășurat pe două planuri. Pe de o parte, pentru a diminua capacitatea de rezistență a comunităților catolice și a dezorganiza structurile teritorial-administrative ale bisericii (episcopiile), Guvernul a retras recunoașterea următorilor episcopi de rit răsăritean și de rit latin: Alexandru Russu, Valeriu Traian Frențiu, Ioan Bălan, Alexandru Teodor Cisar și Augustin Pacha – la 17 septembrie 1948; Ioan Suciuc – la 3 septembrie 1948; Ioan Scheffer – la 16 septembrie 1948 și Iuliu Hossu – la 8 noiembrie 1948. Nunțiatuura de la București a protestat împotriva acestor măsuri, care constituiau „un grav atentat împotriva Bisericii Catolice din România” și, în egală măsură, prin noua Lege a cultelor, în favoarea libertății religioase și a liberei organizări a fiecărui cult.

La 1 decembrie 1948, Prezidiul RPR a emis Decretul nr.358 pentru stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic, prin care toate bunurile care aparținuseră organizațiilor și instituțiilor centrale ale Bisericii Unite treceau în proprietatea statului, ca urmare a „revenirii comunităților locale ale cultului greco-catolic la cultul ortodox român”. Bisericile și averea parohiilor care aparținuseră comunităților greco-catolice au revenit parohiilor ortodoxe în conformitate cu dispozițiile art.37 al Legii cultelor. Pentru împărțirea bunurilor patrimoniale ale Bisericii Unite s-a emis Hotărârea Consiliului de Miniștri nr.1719 din 27 decembrie 1948 [7].

Într-o notă verbală adresată Externelor, Nunțiatuura aprecia că Decretul nr.358 „constituie o nouă încălcare a unuia din drepturile fundamentale ale omului, o nouă imixtiune a puterii civile în domeniul spiritualului, un nou act de ostilitate al guvernului român față de religia catolică” [8, p.220].

Suprimarea Bisericii Unite s-a realizat în contextul sovietizării României. Într-un moment în care URSS reprezenta singurul model posibil a fi urmat, Biserica Unită, cu „latinismul” (occidentalismul) ei, constituia, potrivit opiniei lui P.Ramet, un obstacol în calea dimensiunii slavizate a sovietizării. După 1 decembrie 1948, despre Biserica Unită s-a vorbit doar la trecut. Publicațiile ortodoxe, precum și lucrările apărute după acest an au căutat să pună în lumină caracterul definitiv și irevocabil al evenimentelor consumate în toamna lui 1948. Cu alte cuvinte, se oculta existența unei Biserici Unite care acționa în clandestinitate.

În egală măsură, se urmărea prevenirea rezistenței greco-catolice, deoarece prin reținerea episcopilor și a preoților era împiedicată supraviețuirea canonică a bisericii.

Rolul pe care Nunțiatuura de la București l-a avut în organizarea și susținerea rezistenței greco-catolice a fost sesizat de serviciile secrete. Într-un amplu raport, elaborat, probabil, anterior lunii iulie 1950, se afirma, între altele, că Nunțiatuura a solicitat preoților din rezistență să se grupeze în centrele cu populație greco-catolică în jurul vicarilor generali.

Astfel, pentru anihilarea Bisericii Greco-Catolice regimul comunist a declanșat o amplă acțiune de identificare, arestare și condamnare a preoților din rezistență. Odată cu episcopii a fost arestată și o parte a elitei greco-catolice, respectiv canonici, profesori de teologie și protopopi, care au fost închiși la Mănăstirea Neamț, unde autoritățile, cu sprijinul unor prelați ortodocși, sperau să-i convingă să revină la Biserica Ortodoxă [15, p.9].

La 27 octombrie 1948 a fost arestat Episcopul Ioan Suciuc, a doua zi fiind arestați episcopii Ioan Bălan și Valeriu Traian Frențiu, iar în noaptea de 28 spre 29 octombrie – episcopii Iuliu Hossu, Vasile Aftenie și Alexandru Rusu [4]. Cu toții au fost transferați în arestul MAI din București. După o noapte în detenție, Episcopul Hossu a fost dus în fața ministrului Cultelor S.Stoian, care i-a propus, din nou, să accepte „rolul mare” în procesul „unificării religioase” aflat în desfășurare, propunere respinsă [10, p.105]. Pe 31 octombrie, episcopii aflați în arestul MAI au fost transferați la reședința de vară a Patriarhiei din comuna Dragoslavele (jud. Muscel, astăzi Argeș) transformată în lagăr, păzită de soldați și înconjurată cu sârmă ghimpată. Aici, Episcopul Hossu ia cunoștință de decretul prezidial prin care i s-a retras recunoașterea, astfel fiind ultimul episcop destituit de autoritățile comuniste [2]. După arestarea episcopilor greco-catolici, catedralele episcopale greco-catolice au fost preluate de ierarhi ortodocși.

Documentele depistate în arhive, la fel ca și Memoriile Episcopului Iuliu Hossu, ne prezintă condițiile precare și inumane de detenție. Episcopilor și preoților greco-catolici le era încălcat dreptul cu privire la

libertatea religiei și la respectarea canoanelor bisericești. Astfel, la penitenciarul din Sighetul-Marmației a fost efectuată o singură împărtașanie, pentru cinci ani de zile, din sfânta Cuminecătură rămasă în cutiuța de argint aurită, adusă de preoți și neprofanată de comuniști [11, p.105].

Episcopii greco-catolici s-au aflat în temnița Sighetului patru ani, șapte luni și 11 zile [5]. Sistemul de detenție era foarte sever, fiecare celulă fiind ținută strict izolată, așa încât nu se putea comunica absolut cu nimeni din afara ei. În celulele pentru singuratici, condițiile erau și mai precare: cei închiși nu vedeau alt om decât gardianul. Pe unii deținuți disperarea i-a adus în pragul suicidului [11, p.227].

Represiunea nu i-a vizat doar pe episcopi și clerul superior al bisericii, ci și pe preoții și credincioșii rămași fideli Romei. Numai în penitenciarul din Aiud în anii 1949-1950 au fost închiși peste 80 de preoți greco-catolici. Unii fuseseră condamnați pentru „uneltiri contra ordinii sociale”, infracțiune prevăzută în art.209 din Codul penal; alții pentru „instigare publică” (art.27 din Codul penal) sau „omisiune de denunț” [14].

Replica brutală, violentă a autorităților la solicitările clerului și ale credincioșilor greco-catolici ilustrează perpetuarea politicii religioase de la sfârșitul anilor '40. Regimul părea decis să nu modifice statu-quo-ul confesional, fixat în anul 1948. Biserica Ortodoxă Română continua să fie singura instituție religioasă care beneficia de un statut privilegiat în raport cu celelalte confesiuni. În privința relațiilor cu Biserica Greco-Catolică nu se întrevădea nici o schimbare. Persistența schemei interpretative referitoare la evenimentele care au condus la suprimarea Bisericii Greco-Catolice în toamna anului 1948 este vizibilă, printre altele, în motivațiile completelor de judecată care au pronunțat sentințe în cazul preoților și credincioșilor uniți în clandestinitate. Justiția comunistă sancționa atitudini și comportamente care puneau sub semnul întrebării filosofia așezată la baza sistemului și sistemul însuși. Vaticanul, se afirma într-o astfel de sentință, „adept al concepției idealiste, în opunere cu concepția materialistă, adoptată și însoțită de marxismul științific și de țările din lagărul socialist”, se implică în chestiuni de politică internațională și manifestă „tendențe de imixtiune în forma de conducere și organizare a statelor în care avea credincioși, punându-se în slujba lagărului imperialist”. Or, în 1948, „marea majoritate a credincioșilor de religie greco-catolică, privind dialectic istoria și conjunctura internațională, au hotărât să se reîntoarcă la religia strămoșească. Această mișcare revoluționară a avut adversarii ei, care s-au manifestat ca atare atât în anul 1948, cât și în anii următori”. O astfel de atitudine pune în pericol „ordinea și siguranța statului” și, în consecință, „a fost stigmatizată și sancționată de legile penale” [3].

Potrivit unei liste publicate de Vatican Press în februarie 1952, 109 membri ai ierarhiei ecleziastice din 12 țări dominate de comuniști sunt victime directe ale războiului împotriva Bisericii, arestați, expulzați sau împiedicați să își exercite sacerdoțiul. Dintre toate țările europene, România se află în fruntea listei cu toți cei zece episcopi și patru vicari generali ca victime.

Referințe:

1. Archivio Segreto della Congregazione Orientale (Arhiva Secretă a Congregației Orientale) în continuare – ASCOR, Ponzona Număr Protocol 1210/1928;
2. ASV, Fond QQ, Politico Ufficiali, 3.
3. Arhiva Nunțiatului Apostolice de la București, Buste (Plicuri-Dosare), Prot. 2248.
4. Arhiva Serviciului Român de Informații (ASRI), Fond Informativ, dosar 28677, volumul IV, partea a II-a, f. 301-307.
5. ASRI, Fond Documentar, dosar 2320, f. 16-21.
6. Ibidem, dosar 2330.
7. Cultele religioase în Republica Populară Română. - București: Editura Ministerului Cultelor, 1949.
8. Bucur I. Din istoria Bisericii Greco-Catolice Române (1918 - 1953). - Cluj-Napoca: Accent, 2003.
9. Frunză V. Istoria Partidului Comunist Român. - Aarhus: Nord, 1984.
10. Cârnațiu P. ș.a. Calvarul Bisericii Unite în Biserica Română Unită – două sute cincizeci de ani de istorie. - Madrid, 1952.
11. Hossu I. Credința noastră este viața noastră - Memoriile Cardinalului Dr. Iuliu Hossu. - Cluj-Napoca: Viața Creștină, 2003.
12. Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist. - București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007.
13. Ploscaru I. Lanțuri și teroare. - Timișoara: Signata, 1994.
14. Prunduș S. ș.a. Cardinalul Iuliu Hossu. - Cluj-Napoca: Unitas, 1995.
15. Prunduș S., Plăianu C. Cei 12 Episcopi Martiri ai Bisericii Române Unite cu Roma. - Cluj-Napoca: Unitas, 1998.
16. Rațiu A. Biserica furată. - Cluj-Napoca: Casa de Editură „Viața Creștină”, 1990.
17. Știrban M. Din istoria Bisericii Române Unite (Greco-Catolice). 1945-1948. - București: Editura Muzeului Sătmărean, 2001.

Prezentat la 17.12.2012